

Sumari

De Barcelona al món, una introducció	5
BARCELONA	
Carles Carreras i Verdaguer i l'Editorial Enciclopèdia Catalana JOSEP M. FERRER I ROSER PUBILL	27
En Carles, en Carreras i en Verdaguer, i el món de les ciències geogràfiques entre docents, editors i traficants de llibres JORDI GARCIA JACAS.....	43
En Carles Carreras i Verdaguer i la seva empremta a l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya JAUME MASSÓ I ISABEL TÍCÓ	49
Carta des de la Bordeta ANNA RUBIO I CILLÁN	71
Carles Carreras i Verdaguer. El geògraf més enllà de la Geografia JOSEP M. RABELLA I VIVES I GRAZZIANA RAMAZZINI I GOBBO	79
Carles Carreras i el Departament de Geografia Humana LURDES GARCIA LANCETA.....	87
Recorriendo fronteras: literatura y ciudad MARTA LLORENTE DÍAZ	91

Una passejada per la història urbana de l'Edat Moderna	
XAVIER GIL PUJOL	109
Las espiritualidades femeninas y sus espacios de vivencia y representación: reflexiones en clave geográfica	
ARACELI ROSILLO-LUQUE	117
El Dr. Carles Carreras i Verdaguer i l'Escola Superior de Comerç i Distribució (ESCODI)	
NÚRIA BELTRAN CENTELLES	137
LLEIDA – MADRID	
La ciutat i els mons	
JORDI DOMINGO	149
El pluralismo de la Geografía humana española	
JOAQUÍN BOSQUE SENDRA.....	161
MENORCA – ALEXANDRIA	
De Maó. De l'illa de Menorca	
SERGI MARTÍNEZ-RIGOL.....	173
El Dr. Carles Carreras a Alexandria, Egipte	
DANI MÁRQUEZ	191
UTRECHT – NÀPOLS – LISBOA – TOLOSA DE LLENGUADOC	
Trenta-sis anys en la vida d'un geògraf. En agraïment al Dr. Carles Carreras i Verdaguer	
ERNEST RUIZ I ALMAR	201
Carles Carreras i Verdaguer e “L'Orientale” di Napoli	
L. D'ALESSANDRO, R. SOMMELLA E L. VIGANONI	217

Recordando um percurso	
T. BARATA-SALGUEIRO Y H. CACHINHO	231
SÃO PAULO – RIO DE JANEIRO – MÈXIC – FILADÈLFIA	
Un géographe et une géographie du commerce dans une ville commerçante, Barcelone. Un regard franco-toulousain	
PHILIPPE DUGOT	253
Carles Carreras, geógrafo da cidade	
SUSANA MARA MIRANDA PACHECO	267
Carles Carreras i Verdaguer: el hermano que la Geografía me dio	
AMALIA INÉS GERAIGES DE LEMOS	285
Vientos del mar: viajes, diálogos y humanismo. Exploraciones de un geógrafo balear	
P. E. OLIVERA MARTÍNEZ Y J. GASCA ZAMORA	293
São Paulo no mundo de Carles Carreras. Amizades geográficas	
PAULO CELSO SILVA	313
Intimate Verticalities: Public and Private	
GARY W. McDONOGH	327
BARCELONA – UTOPIA	
Ciutat, comerç i consum, més que una especialització	
LLUÍS FRAGO I CLOLS	349
Per una Geografia econòmica nova	
EDUARD MONTESINOS I CIURÓ	367
Un proyecto compartido para recuperar los Estudios Urbanos	
ALEJANDRO MORCUENDE GONZÁLEZ	373

Descubriendo el urbanismo	
CARLOS VICO SÁNCHEZ	395
El tiempo y la docencia universitaria	
SERGIO MORENO REDÓN.....	407
Una vida fent de la Geografia quelcom humà	
DAVID LLOBERAS LAFUENTE I MERITXELL ALCAÑIZ PUIG	437

De Barcelona al món, una introducció

UN PERQUÈ

El llibre que teniu a les mans té un perquè, com probablement succeeix amb tots els llibres. Però en aquest cas, el motiu que el justifica és quelcom molt particular, la finalització d'una etapa en la trajectòria del professor Carles Carreras i Verdaguer. Després de quasi quaranta-nou anys com a professor a la Universitat de Barcelona, ha arribat el moment de la seva jubilació. I per tant, aquest llibre no és altra cosa que la materialització d'un acte d'agraïment, d'un volgut i necessari acte de reconeixement, i també de la voluntat de deixar un testimoni, per part d'algunes persones que en un moment o altre de la llarga, diversa i fecunda trajectòria acadèmica i professional del professor Carreras, han coincidit amb ell, i que han pogut estar i treballar al seu costat. És un llibre, doncs, que ha sorgit d'algunes iniciatives personals i que, com es veurà més endavant, s'ha estructurat en base a una idea i a la col·laboració de més d'una vintena de persones que finalment hi han volgut participar, i que amb el seu text han volgut afegir-se a aquest agraïment i reconeixement col·lectiu.

Efectivament, amb aquest llibre es vol fer un acte de reconeixement a les diverses aportacions realitzades en quasi cinquanta anys de trajectòria acadèmica i científica, des que l'octubre del 1972, amb vint-i-quatre anys d'edat, el professor Carreras va començar la seva vinculació a la Universitat de Barcelona com a professor ajudant. Dotze anys més tard, el 1984, guanyava la titularitat i, posteriorment, el 1986, accedia a la càtedra per passar, el 2018, a ser professor emèrit.

Aportacions que també ha fet des de fora de l'acadèmia, però gràcies a aquesta. Ens referim, per exemple, a tot allò que ha fet donada la seva intensa relació amb el món editorial, que, val a dir, també s'inicia molt aviat. Cal tenir en compte que comença les seves tasques com a redactor de Geografia a l'Editorial Salvat l'any 1968, i ja el 1972 passa a ser responsable de la secció de Geografia universal de la Gran Enciclopèdia Catalana. Serà amb aquesta editorial, Enciclopèdia Catalana, amb la qual publicarà algunes de les seves grans obres entre els últims anys del segle xx i els primers del xxi.

També es vol destacar que han estat aportacions que s'han donat en diversos àmbits o branques de la Geografia, o fins i tot en diàleg amb altres disciplines, cosa que mostra la seva actitud integradora, el seu caràcter multidisciplinari i multifacètic, així com també el fet que és una persona que posseeix una vastíssima cultura. En aquest llibre, doncs, no es persegueix una voluntat de recopilació de totes aquestes aportacions, sinó que només es volen destacar alguns àmbits que ha conreat i ha fertilitzat, i dels quals n'han sorgit fruits, la majoria d'ells en forma de publicació. Val a dir que de totes aquestes aportacions, al llarg dels diversos textos que formen aquesta publicació, se'n farà una anàlisi amb més profunditat i s'entrarà a valorar en alguns casos els fonaments teòrics i metodològics, i sobretot, el dens i ric teixit de relacions personals i de llocs que conformen el substrat sobre el qual s'ha fonamentat la seva trajectòria.

Així doncs, en primer lloc, es vol posar èmfasi en aquelles aportacions fetes a la Geografia urbana. Des de la seva tesina de llicenciatura, titulada *Hostafrancs. Aportación al estudio de un barrio*, presentada el 1972 i publicada per l'editorial Selecta l'any 1974, fruit d'haver guanyat el Premi Catalònia de la Festa de Maig de les Lletres Catalanes, sota el títol *Hostafranchs. Un barrio de Barcelona*. Passem posteriorment per la seva tesi de doctorat, defensada el 1978 i titulada *Estructura de la propietat, agent bàsic en la producció de l'espai urbà. El cas dels barris obrers del sud-oest de Barcelona*, i que és considerada la primera tesi que introdueix en l'àmbit de la Geografia urbana espanyola l'en-

focament marxista radical, sota la influència dels pensadors marxistes francesos i els urbanistes marxistes italians. Fins a la posada en marxa l'any 2018 d'un agosarat programa de Postgrau en Estudis Urbans, que en certa manera l'obliga a una relectura i un retorn a aquests fonaments teòrics del marxisme. Cal remarcar que el professor Carreras és conegut i reconegut sobretot per ser un especialista en temes urbans, i en aquest camp han excel·lit les seves anàlisis de la ciutat de Barcelona, entre les quals destaquen el seu llibre *Geografia Urbana de Barcelona. Espai mediterrani, temps europeu*, publicat el 1993. Anàlisis sobre Barcelona que en alguns casos s'han fet utilitzant el mètode comparatiu i, per tant, proposant comparacions amb d'altres ciutats sobre les quals també n'ha arribat a tenir un ampli i profund coneixement, com per exemple la brasilera São Paulo. El professor Carreras ha treballat des d'aspectes globals referits al fet urbà i la ciutat, com d'altres de caire més concret, des del rol de la propietat en la configuració de les ciutats fins al paper de la planificació urbana, o el dels barris com a element organitzador de l'espai urbà, i fins i tot en d'altres menys coneguts, com l'illa de calor de la ciutat de Barcelona. Les seves aportacions també s'han fet des de l'àmbit aplicat, participant en la comissió que va dissenyar l'actual divisió en barris de la ciutat de Barcelona (2005-2007), o com a membre de la Comissió assessora del 22@ (2001-2003), o com a assessor tècnic de la Comissió del Pla Director del Portal Diagonal (2000-2001), entre d'altres.

En segon lloc, també es poden ressaltar les seves aportacions a la Geografia humana, amb nombroses participacions en obres enciclopèdiques o també orientades a l'educació, i també amb la publicació de manuals, entre els quals cal destacar el primer manual de Geografia humana en català, publicat el 1980 per l'editorial Dopesa, o també el manual universitari *Geografia humana* publicat per Edicions de la Universitat de Barcelona i que es manté, avui, com un dels únics manuals de geografia publicats en català. En aquest mateix àmbit també es poden destacar les seves aportacions a la Geografia de Catalunya i a la dels Països Catalans. L'anàlisi i el debat de la divisió territorial i ad-

ministrativa de Catalunya ha estat un dels seus temes predilectes, amb diverses aportacions i propostes. També són destacables la publicació de diverses obres sobre la Geografia de Catalunya i la participació en nombroses obres de tipus enciclopèdic, d'entre les quals cal posar en relleu la direcció entre els anys 1992 i 1996 de la *Geografia General dels Països Catalans*, publicada per Enciclopèdia Catalana. El debat sobre els Països Catalans, i l'aportació des de la Geografia, també serà una de les seves preocupacions, ja des d'una primerenca publicació sobre el tema amb Lluís Casassas el 1978, fins poc més de vint anys després, el 1999, amb la seva participació en el llibre *Balears, catalans i valencians. Reflexionant, encara, sobre els Països Catalans*.

En tercer lloc, les aportacions a la Geografia comercial i del consum, on a partir de finals dels anys vuitanta va encetar una línia de recerca nova, tal com proposava en el seu article "Per una nova Geografia comercial", publicat a la *Revista Catalana de Geografia*, que dirigia a l'Institut Cartogràfic de Catalunya. Va inaugurar aquesta línia de recerca amb un projecte finançat per la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, i publicat l'any 1990 amb el títol *Les àrees de concentració comercial de la ciutat de Barcelona. Barcelona ciutat de compres*. Com a punt àlgid va tenir la publicació l'any 2003 de l'*Atles Comercial de Barcelona*, i com un dels seus llegats quedarà la creació d'una xarxa internacional que agrupa professors i investigadors de Brasil, Argentina, Mèxic, Itàlia, França, Portugal i Espanya, entre d'altres països, i que avui dia encara continua molt activa organitzant de manera bianual el Seminari Internacional Ciutat, Comerç i Consum.

En quart lloc, també es poden posar en relleu les seves aportacions a la relació entre la Geografia i la Literatura, i més concretament a l'ús dels textos literaris en Geografia. Aquest àmbit entronca amb la seva especialitat en els estudis urbans, ja que moltes vegades se centra en la relació entre ciutat i literatura, però també li permet posar en valor els seus coneixements literaris i la seva capacitat lectora. Sobre aquesta relació entre geografia i literatura ha realitzat nombro-

ses conferències i publicacions, entre les quals se'n poden destacar dues. D'una banda, l'any 2003, el llibre *La Barcelona literària. Una introducció geogràfica*. I d'altra banda, *La ciudad en la literatura: un análisis geográfico de la literatura urbana*, l'any 2013. En la primera, Barcelona continua essent el seu cas d'estudi predilecte, mentre que a la segona, ja ofereix una sèrie de reflexions teòriques i metodològiques sobre aquest ús dels textos literaris i les potencialitats que pot tenir en la Geografia.

I finalment, en cinquè lloc, també cal destacar les seves aportacions a la Cartografia. La seva concepció del mapa com un element indispensable per al geògraf i imprescindible en els seus treballs i les seves publicacions, com un instrument d'anàlisi, com el resultat final d'una recerca, però al mateix temps també com el punt inicial per a noves preguntes, ha estat a la base de les nombroses obres cartogràfiques que ha dirigit, algunes, com l'*Atlas Universal*, internacionalment reconegudes, ja que va rebre el premi Excellence in Cartography concedit per la Cartographic Association. La seva màxima que tot es pot cartografiar la va portar fins a les últimes conseqüències a l'*Atlas de la Diversitat*, una obra totalment innovadora en què va aconseguir posar en joc múltiples variables que fins aleshores no havien estat cartografiades, i on va fer pensar de manera cartogràfica a col·legues i especialistes de disciplines molt diverses, per mostrar el món i la seva diversitat.

Hi ha d'altres d'àmbits o temes en els quals ha realitzat aportacions diverses, de ben segur, com la Geografia econòmica, l'estudi de les ciutats soviètiques, l'impacte de les infraestructures o la Geopolítica, però, com s'ha comentat, no es vol fer aquí una anàlisi exhaustiva de tots aquests, sinó només una pinzellada d'aquells que potser han estat més rellevants.

Aquest llibre vol ser també un acte d'agraïment i de reconeixement a tot allò que tantes persones hem pogut aprendre del professor Carles Carreras i Verdaguer i, per tant, tot allò que ell ens ha transmès en diversos àmbits. Per una banda, a partir de la seva tasca docent i acadèmica, en la qual, més enllà dels continguts de les seves classes,

hem begut de la seva capacitat d'estructurar, com si es tractés d'una aproximació multiescalar, des dels continguts de plans d'estudi de llicenciatura, de grau o de màster, o fins i tot d'activitats no reglades, passant pel disseny dels continguts de cursos concrets de llicenciatura i de grau, de màster, de doctorat, i també de tipus no reglat i de divulgació, fins a l'organització concreta dels continguts a impartir a les classes. Hem après a fer, a exercir la docència. A fer un pla d'estudis d'un màster o el programa acadèmic d'una universitat d'estiu, a fer un pla docent d'una assignatura de grau o de màster, o d'un curs d'extensió universitària, o a fer una classe magistral o un treball de camp. Hem après a treballar les classes en el marc d'equips docents, a treure beneficis de la integració de generacions diverses i a vincular i relacionar assignatures diferents. I ho hem pogut posar en pràctica no només a la llicenciatura i al grau de Geografia o als màsters o als cursos de doctorat en el marc del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, sinó també en diverses iniciatives que el professor Carles Carreras ha posat en marxa al llarg de la seva vida acadèmica, i en les que molts i moltes dels seus i seves alumnes hem pogut participar. Des dels postgraus propis i els cursos d'extensió universitària, fins a les classes de Coneixement del Territori (Geografia de Catalunya i cartografia) a l'Escola de Policia de Catalunya, o el grau en Direcció de Comerç i Distribució de l'Escola de Comerç i Distribució (ESCODI).

Per una altra banda, també hem après de la seva tasca com a investigador. Aquí també hi ha qüestions a assenyalar més enllà dels continguts concrets de les recerques o de les metodologies utilitzades, que, per altra banda, no han estat banals, ja que la introducció i el foment de l'ús de metodologies qualitatives, o també el foment de l'ús dels sistemes d'informació geogràfica, han estat prou rellevants. La seva tasca com a investigador generalment ha significat l'organització i direcció de grups de recerca, amb els quals ha participat en projectes en el marc de convocatòries de diversa naturalesa, així com també en projectes en el marc de contractes amb empreses i institucions. Grups

de recerca que amb el temps han anat canviant la seva composició, amb joves que a través de les beques predoctorals o altres formes de vinculació anaven fornint el grup de saba nova, i que a cada moment, depenent de les diverses conjuntures, alguns s'han pogut establitzar a la mateixa Universitat de Barcelona, d'altres en alguna altra universitat, i alguns, malauradament, han hagut d'abandonar la carrera acadèmica. Grups en què també han anat entrant i sortint professors estables i que, fins i tot en algun moment, han tingut un caràcter multidisciplinari. Grups que a vegades han estat nombrosos i en d'altres ocasions han estat més reduïts. Grups que han estat la base per organitzar seminaris de lectures en els quals compartir coneixements i discutir idees. Seminaris que alguns anys han estat organitzats en format de cicle i que, fins i tot, han estat un focus d'atracció per a estudiants de grau i de màster. Ell també ens ha ensenyat a través de la seva incessant direcció de tesis de doctorat, tesis de llicenciatura, de treballs finals de màster i de treballs finals de grau. O també en l'organització de congressos i seminaris, sovint amb participació de col·legues d'arreu del món, a Barcelona o a d'altres llocs.

Dues facetes més també han estat rellevants. D'una banda, la seva tasca com a divulgador: ha pretès sempre fer arribar a la societat el coneixement que es generava a la universitat, com una forma més de transferència. A través de les seves col·laboracions amb els mitjans de comunicació, o amb el món editorial, sobretot amb Enciclopèdia Catalana, i també amb l'Institut Cartogràfic de Catalunya. Aquestes relacions amb l'entorn empresarial o institucional no només han estat una via per poder difondre i donar a conèixer la Geografia, sinó que també ha estat una oportunitat d'aprenentatge i laboral per a molts i moltes joves llicenciats i llicenciades. A més, aquesta tasca divulgadora ha anat més enllà de la Geografia i ha abastat el coneixement en general, a través de la creació i organització d'universitats d'estiu a Barcelona (Els Juliols), Menorca (Universitat Internacional de Menorca Illa del Rei —UIMIR—), Sarajevo (Barcelona-Sarajevo Joint Summer University —BSJSU—) i l'Havana (Encuentros). I d'altra

banda, també cal posar en relleu la seva tasca com a persona compromesa amb la gestió de la institució acadèmica de la qual ha format part, la Universitat de Barcelona, i en la qual ha tingut nombrosos càrrecs, des de director del Departament de Geografia Humana, del qual en fou el primer director, fins a coordinador del màster en Planificació Territorial i Gestió Ambiental, o del programa de doctorat de Geografia, vicedegà de Recerca i Doctorat de la Facultat de Geografia i Història, director acadèmic de l'Agència de Projectes Institucionals i vicerector de Relacions Internacionals i Adjunt al Rector. A més d'altres encàrrecs de diversos rectors. Sempre compromès amb una manera d'entendre la universitat pública.

En totes les seves facetes la promoció dels joves, la publicació com a resultat i la internacionalització han estat elements molt presents. Ha estat una constant el fet de donar oportunitats als joves, en promoció-los. Tant a l'hora de fer classes com de participar en congressos i seminaris, com de dur a terme recerques, o en la seva tasca divulgadora, sempre ha tingut un espai per als que s'iniciaven. D'altra banda, bona part de les seves activitats en els àmbits de la recerca i la divulgació, sobretot, han buscat com a resultat la publicació. Lluny, però, dels índexs d'impacte i de l'actual febre per la publicació en revistes de primer nivell, del *publish or perish*. I també ha estat una constant la internacionalització. Ha cercat constantment el contacte i l'intercanvi amb els i les col·legues d'arreu del món, tant quan els rebia i convidava a fer estades a la Universitat de Barcelona com quan era convidat. Ha participat en seminaris, congressos i cursos a molts llocs del món, i quan els ha organitzat a Barcelona, també ha comptat generalment amb participació de professors i professores d'arreu. Una internacionalització entesa com una possibilitat d'aprenentatge, d'innovació, d'intercanvi, que motiva la comprensió, l'acceptació de l'altre i de la diferència. Una internacionalització que està a la base del que vol dir ser universitari i formar part de la universitat. Una internacionalització que ha estat facilitada, sens dubte, pel coneixement i el domini de diverses llengües que a més del català i el castellà inclouen el francès, l'anglès, l'alemany, l'italià i el portuguès, més algunes nocions d'àrab. I una àmplia base

de llatí i grec, fruit de la seva formació preuniversitària. Aquest caràcter políglota, i les seves relacions amb col·legues d'arreu, es veu reflectit també en els capítols d'aquest llibre, en el qual hi apareixen d'una manera o altra bona part de totes aquestes llengües.

Aquest llibre, en definitiva, pretén deixar per escrit un testimoni de totes aquestes aportacions i aprenentatges que el professor Carles Carreras i Verdaguer ha deixat al llarg de la seva trajectòria. Trajectòria que encara continua, ja sigui a través de la seva participació en la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, en la qual va ingressar el 2008 amb un discurs d'ingrés titulat "El patrimoni urbà de Catalunya" que fou contestat pel seu mestre, el Dr. Joan Vilà Valentí. O també a través d'altres iniciatives de les quals forma part individualment. Però quina millor manera de deixar constància de les seves aportacions i ensenyances que a través d'allò que sempre ens ha convidat a fer, a publicar, a través d'un llibre.

Finalment, només resta destacar, per una banda, que aquest llibre no té altra voluntat per part de les persones que l'hem impulsat, que la de l'agraïment. Lluny de tenir un caràcter institucional o de voler recollir de manera oberta aportacions que donessin lloc al típic llibre d'homenatge, aquest és volgutament un llibre de caràcter més íntim, en el qual algunes persones que hem estat al seu voltant aquests últims anys, i que hem pogut compartir alguns dels seus projectes, sobretot al voltant del Grup d'Estudis Comercial i Urbans (GECU), hem tingut la necessitat de donar-li les gràcies. Per això, i a partir del desenvolupament d'una idea de la qual tot seguit se'n donaran detalls, es va convidar a participar diverses persones que d'alguna manera hi estaven relacionades. Malgrat els esforços, no totes hi han volgut o hi han pogut participar, per això en el desenvolupament d'aquesta idea hi ha forats, hi ha temes no tractats, aportacions que han quedat silenciades, i fins i tot persones importants que no hi apareixen o que ni hi surten citades. En qualsevol cas, segur que tothom, els que participen en aquesta publicació i els que no, trobarà la seva manera de donar les gràcies per tot aquest camí.

D'altra banda, també cal destacar que aquest llibre ha estat elaborat en un temps lent, podríem dir que s'ha cuinat a foc lent. Això no ha estat responsabilitat dels autors dels capítols, els quals van respondre en temps i forma a la iniciativa. El temps que ha passat entre la primera redacció dels capítols i la publicació definitiva ha estat només responsabilitat dels impulsors, que fruit de situacions i circumstàncies personals ben diverses que no sempre han permès una dedicació com s'hauria volgut, combinades amb la voluntat de revisar a consciència tot el material per donar-li coherència i sentit, han retardat la publicació més enllà del que s'hauria volgut. En demanem disculpes, als autors i autores, perquè en alguns casos hi ha referències en els seus textos que poden haver quedat un xic desfasades, i, sobretot, perquè segur que algú ja dubtava que aquest llibre veiés la llum. I també en demanem disculpes, sobretot, al mateix Carles Carreras, a qui ens hauria agradat poder lliurar-li aquest llibre abans.

EL LLIBRE

L'any 1998 Perry Anderson publicava *The Origins of Postmodernity*, inicialment una breu introducció al recull d'articles de Frederic Jameson publicat amb el títol *The Cultural Turn*, que per l'extensió va esdevenir un text independent, tot i que necessàriament vinculat als textos del crític cultural nord-americà. Anderson ofereix una descripció dels orígens de la idea de postmodernitat, i ho fa contextualitzant els moments i els ambients geogràfics d'aquest recorregut.

No és estrany, doncs, que aquest llibre que teniu a les mans i que s'està introduint, trobi inspiració en aquell de 1998 pel que fa a la seva estructura. No només perquè aquesta idea de poder traçar una trajectòria i anar-la contextualitzant en el temps i l'espai ens va semblar una manera original de poder escriure sobre en Carles Carreras, també per altres raons que la fan una obra significativa. La lectura del text d'Anderson, suggerida i animada pel mateix Carreras, va donar inici, en un moment determinat, a una nova manera de veure i entendre els Estudis Urbans en el si del GECU. Aquesta lectura inaugurà el

cicle de seminaris en què es va posar a prova una primera estructura acadèmica del que acabaria essent, encara que de manera efímera, el Postgrau d'Estudis Urbans. Així doncs, *The Origins of Posmodernity* va ser el contacte liminar amb tot un debat sobre la cultura, com a esfera separada o no dels àmbits econòmics i polítics de la societat, enfocaments amb els quals guiàvem una nova mirada cap als Estudis Urbans.

Tractant aquest text de la trajectòria i de les aportacions d'un professor i d'un geògraf, i essent tan present la lectura d'Anderson, no podia organitzar-se aquest llibre d'una altra manera que no fos a través de les ciutats que componen la trajectòria acadèmica i intel·lectual del professor Carles Carreras i Verdager. Aquesta estructura permet situar els diferents contextos geogràfics en els quals les idees, els debats i les aportacions es van originar, van cristal·litzar i van quedar capturats, en publicacions i en una xarxa immensa de professionals, professors i intel·lectuals, alguns dels quals són autors dels textos que formen part d'aquest llibre, i a qui agraïm la seva participació.

Barcelona

La ciutat de Barcelona és, sens dubte, el punt de partida de l'estudiant, el professor, l'acadèmic i l'intel·lectual. És el vèrtex d'atracció de moltes relacions, de diferents caràcters, vertebrades per la universitat, la geografia i la seva divulgació. En primer lloc, les vinculades amb el món editorial i la feina enciclopedista descrites per Josep Maria Ferrer i Roser Pubill; o amb la literatura, els llibres i les llibreries, com bé recorden Marta Llorente i Jordi Garcia; les establertes a partir de diverses institucions, com l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, o l'Escola de Comerç i Distribució (ESCODI), recollits als textos de Jaume Massó i Isabel Ticó, de Santi Pagès i de Núria Beltran; i, és clar, les pròpiament universitàries, com Els Juliols, o els in comptables seminaris, punt de trobada de tants estudiants, professors i curiosos de les Ciències Socials, al llarg del temps, com apunten els textos de Lurdes García Lanceta, Xavier Gil, Carlos Vico, David Lloberas, Meritxell Alcañiz i Araceli Rosillo.

Lleida – Madrid

Les relacions més enllà de Barcelona venen representades, en primer lloc, per la ciutat de Lleida, seu de la universitat pública on molts dels companys i col·laboradors del professor Carreras van acabar desenvolupant les seves carreres acadèmiques, entre ells el Joan Vilagrasa, qui fou autor de la primera tesi doctoral que va dirigir el 1983. És el cas també d'en Jordi Domingo, professor de la Universitat de Lleida, el text del qual recull aquestes experiències, entre d'altres. I en segon lloc, per la ciutat de Madrid, on van establir-se els vincles que van permetre un desenvolupament de la Geografia Humana i de la seva component humanista, i que Joaquín Bosque Sendra descriu de primera mà.

Menorca – Alexandria

L'activitat acadèmica va més enllà de les classes. Els professors, a més de capacitats docents, han de desenvolupar la recerca i l'extensió (difusió del coneixement científic i tecnològic fora de les universitats, activitats culturals, de capacitació o d'intervenció comunitària). En la figura del professor Carreras destaquen dues que el defineixen com a professional, la seva capacitat de crear nous projectes institucionals i internacionals i el treball de camp. A Menorca va iniciar el projecte de la Universitat Internacional de Menorca Illa del Rei (UIMIR), el 1996, i també va organitzar el seminari final d'un dels projectes més significatius de la seva carrera pel que fa al tema de recerca, *Nuevos espacios del consumo: centralidad y terciarización en Madrid y Barcelona*, el 1998, com explica el Sergi Martínez-Rigol al seu text. D'altra banda, la ciutat d'Alexandria, a Egipte, és una de les nombroses ciutats on va portar grups d'estudiants per a fer-ne treball de camp. Potser una de les més significatives, juntament amb Sarajevo, com explica Dani Márquez en el text "El Dr. Carles Carreras a Alexandria, Egipte", perquè en aquestes ciutats es feia molt evident la importància que tenen la història i la diversitat cultural davant dels aspectes econòmics i geopolítics.

Utrecht – Nàpols – Lisboa – Tolosa de Llenguadoc

L'espai europeu és l'àrea natural de les relacions internacionals, especialment les ciutats del sud, tot i que amb algunes excepcions. Un pes especial té Nàpols, una ciutat de la Mediterrània que, com Barcelona i Menorca, no pot desvincular la seva història del paper del mar. És una ciutat que comença a investigar i a estimar gràcies a Pasquale Coppola, Libera d'Alessandro, Rosario Sommella i Lida Viganoni de la Università Orientale di Napoli. Tal com expliquen al seu treball Teresa Barata Salgueiro i Herculano Cachinho de la Universidade de Lisboa, la capital lusitana, tot i no ser pròpiament Mediterrània, és l'altra ciutat marítima que vehicula llargues i importants relacions acadèmiques sobre temes urbans i comercials. La relació amb la geografia francesa, que el recentment desaparegut Joan Vilà i Valentí ja havia desenvolupat des de la dècada de 1950, s'estableix via Tolosa de Llenguadoc per temes de geografia general i urbana, primer, i posteriorment de geografia comercial, tal com explica Philippe Dugot de la Université Jean Jaurès. La influència pionera dels Sistemes d'Informació Geogràfica ve canalitzada per les relacions amb la Universitat d'Utrecht tal com mostra Ernest Ruiz al seu text.

São Paulo – Rio de Janeiro – Mèxic – Philadelphia

Amèrica és un altre dels llocs rellevants en la seva trajectòria. Sobretot el Brasil, i més concretament São Paulo, que Carles Carreras comença a visitar als anys vuitanta. Probablement aquest és un altre dels nodes més importants, on teixirà una densa xarxa de relacions amb els col·legues del Departament de Geografia de la Universidade de São Paulo, en especial Milton Santos, i amb la seva "germana", Amalia Inés Geraiges de Lemos. El text de la segona dona compte d'aquestes relacions, mentre que el de Paulo Celso ressalta la figura d'un dels geògrafs més rellevants dels últims temps, Milton Santos. La ciutat de São Paulo exercirà un poder d'atracció sobre Carles Carreras, potser com cap altre. La producció teòrica i metodològica de Milton serà una font

d'inspiració i de creixement, mentre que la geografia urbana, i més endavant, la del comerç i el consum també podran ser desenvolupades. En nombroses ocasions hi farà estades, algunes vegades força llargues, a través de les quals arribarà a tenir un coneixement molt important de la metròpoli brasilera. De la mateixa manera que també seran habituals les visites dels paulistes a Barcelona. Moltes altres ciutats brasileres també tindran un paper en la seva trajectòria, i probablement Rio de Janeiro també té un paper especial. Susana Miranda Pacheco, doctoranda seva, en mostra el cas, també a través d'un camí que comença amb la geografia urbana i la terciarització, i continua amb el comerç i el consum. Aquesta terna, ciutat, comerç i consum, també estaran a la base de la seva relació amb Mèxic, iniciada molt més tard, però també viscuda amb una gran intensitat. El text de Patricia Oliveria i José Gasca detalla aquest diàleg de Carles Carreras amb la geografia llatino-americana i la seva influència. Finalment, però no menys important, apareix el nord d'Amèrica, encara que de manera tangencial, ja que és on Carles farà una estada acollit pel seu col·lega i amic Gary McDonogh, a qui l'uneix l'estudi de les ciutats, de Barcelona en particular, i aquests últims anys també de les *Chinatown*s.

Barcelona – Utopia

Sota el convenciment que la utopia no és el “no-lloc”, sinó l'anàlisi i transformació de les ciutats realment existents, els seus col·laboradors més propers, i organitzadors del llibre, ens hem reservat les darreres pàgines a manera de continuïtats, d'impulsos utòpics en un món de tantes ruptures. La primera d'aquestes continuïtats és l'exercici de la docència, reflectida al text de Sergio Moreno, que recull una periodització de la docència universitària a Europa, com a marc per als aprenentatges i les experiències docents pròpies, que ha desenvolupat tant a la Universitat de Barcelona, com ara, a la Universidade Federal do Sul e Sudeste do Pará (Unifesspa).

La segona continuïtat recull l'ensenyament i la recerca en l'àmbit de la Geografia Econòmica, i de la Geografia del Comerç i el Con-

sum, que avui continuen desenvolupant-se per membres del GECU, com bé descriuen als seus textos Eduard Montesinos Ciuró i Lluís Frago Clols. Disciplines àmpliament cultivades pel professor Carles Carreras i Verdaguer, la Geografia Econòmica és una de les primeres assignatures que va impartir, i pel cas de la Geografia del Comerç i el Consum van trobar el seu impuls en un dels primers esdeveniments sobre la qüestió, que va tenir lloc a Menorca l'any 1998, experiència recollida al text de Sergi Martínez Rigol.

A l'últim, la darrera continuïtat ve junt amb els Estudis Urbans, una de les disciplines amb més aportacions a la seva docència i recerca fetes pel professor Carles Carreras i Verdaguer i el seu equip. Com recull Alejandro Morcuende González, aquesta continuïtat té com a darrera experiència l'impuls del Postgrau i Màster d'Estudis Urbans Avançats de la Universitat de Barcelona. Un projecte compartit de recuperació d'uns Estudis Urbans crítics, atents a la realitat complexa i guiats per hipòtesis originals, que encara avui orienten moltes de les recerques dels autors d'aquesta breu introducció, a manera de manual d'instruccions.

UNES PERSONES

El llibre, com ha estat explicat, intenta seguir una lògica espacial focalitzada sobretot a les ciutats. No podria ser d'una altra manera. I al darrere d'aquestes ciutats i els diversos projectes que Carles Carreras hi ha dut a terme, hi ha hagut persones amb què ha col·laborat i compartit. De totes elles, les persones que han participat en aquest llibre han estat:

Alcañiz Puig, Meritxell, membre del Grup d'Estudis Comercials i Urbans

Barata-Salgueiro, Teresa, professora emèrita de l'Instituto de Geografia e Ordenamento do Território de la Universidade de Lisboa

Bosque Sendra, Joaquín, professor emèrit de la Universidad de Alcalá de Henares

Cacinho, Herculano, professor de l'Institut de Geografia e Ordenamento do Território de la Universidade de Lisboa

Celso da Silva, Paulo, professor de la Universidade de Sorocaba

D'Alessandro, Libera, professora titular de Geografia Económico-Política al Dipartimento di Scienze Umane e Sociali dell'Università degli studi di Napoli L'Orientale

Domingo Coll, Jordi, professor titular de la Universitat de Lleida

Dugot, Philippe, maître de conférence del Laboratoire Interdisciplinaire Solidarités, Sociétés. Territoires (LISST) de la Université Toulouse Jean Jaurès

Ferrer i Roca, Josep Maria, cap de grans obres a Enciclopèdia Catalana

Frago i Clols, Lluís, professor lector de la Universitat de Barcelona

García Jacas, Jordi, editor d'Oikos-Tau

García Lanceta, Lurdes, professora de la Universitat de Barcelona

Gasca Zamora, José, investigador de l'Instituto de Investigaciones Económicas de la Universidad Nacional Autónoma de México

Geraiges de Lemos, Amalia Inés, professora de la Universidade de São Paulo

Gil Pujol, Xavier, catedràtic de la Universitat de Barcelona

Lloberas Lafuente, David, estudiant del Máster de SIG e Modelação aplicados ao Ordenamento, IGOT-Universidade de Lisboa

Llorente Díaz, Marta, professora titular de la Universitat Politècnica de Catalunya

Márquez, Daniel, amic i aprenent informal d'en Carles Carreras, a Menorca i Alexandria

Martínez-Rigol, Sergi, professor agregat de la Universitat de Barcelona

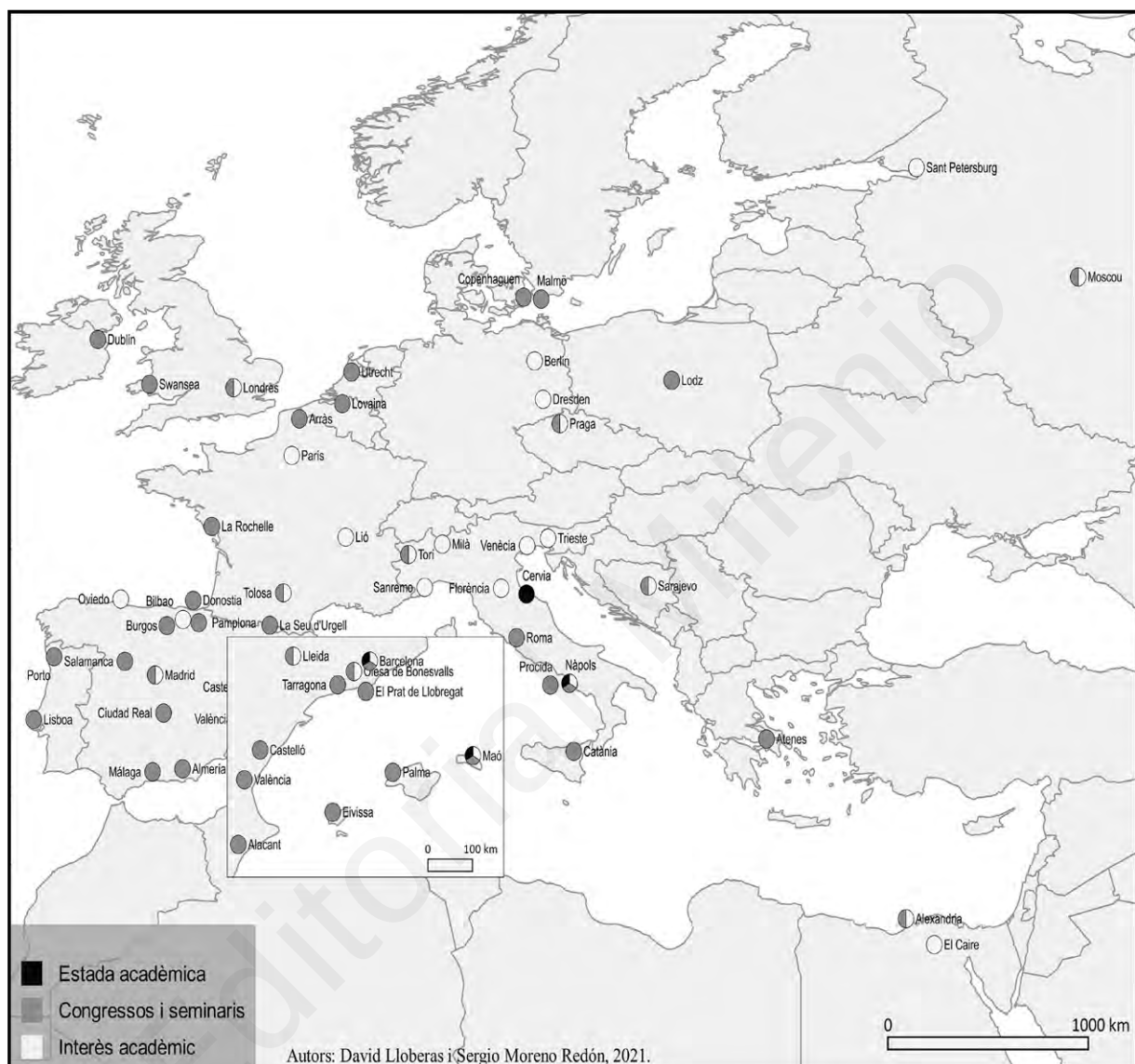
Massó i Cartagena, Jaume, director de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

- McDonogh, Gary**, professor de Bryn Mawr College
- Miranda Pacheco, Susana Mara**, professora de la Universidade do Estado do Rio de Janeiro
- Montesinos i Ciuró, Eduard**, professor associat del Departament de Geografia
- Morcuende González, Alejandro**, investigador postdoctoral de la Universidade Estadual Paulista, Campus de Presidente Prudente (Brasil)
- Moreno Redón, Sergio**, professor de la Universidade Federal do Sul e Sul-Este do Pará (UNIFESSPA), Campus de Marabá (Brasil)
- Olivera Martínez, Patricia Eugenia**, professora del Colegio de Geografía de la Universidad Nacional Autónoma de México
- Pubill, Roser**, editora a Enciclopèdia Catalana
- Rabella i Vives, Josep Maria**, professor de la Universitat de Barcelona
- Ramazzini i Gobbo, Grazziana**, professora de la Universitat de Barcelona
- Rosillo-Luque, Araceli**, responsable del fons antic de l'Arxiu-Biblioteca Franciscans de Catalunya
- Rubio Cillán, Anna**, Subdirecció General de la Cartera de Serveis i el Mapa Sanitari de la Generalitat de Catalunya
- Ruíz i Almar, Ernest**, cap de Secció d'Estudis Territorials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona
- Sommella, Rosario**, catedràtic de Geografia Economico-Política al Dipartimento di Scienze Umane e Sociali dell'Università degli studi di Napoli L'Orientale
- Ticó i Duran, Isabel**, cap de l'Àrea de Cartografia de l'Institut Cartogràfic i geològic de Catalunya
- Vico Sánchez, Carlos**, segon tinent d'alcalde de l'Ajuntament d'Olesa de Bonesvalls
- Viganoni, Lida**, professora emèrita de Geografia de la Università degli studi di Napoli L'Orientale

Mapa de les ciutats on ha participat en activitats universitàries i/o les ha estudiat d'alguna manera. Estan classificades d'acord amb el tipus de contribució a la formació i obra de l'autor: estades acadèmiques i lloc de treball, participació activa a congressos i seminaris, ciutats que ha investigat.

Autora: Núria Beltran Centelles, antiga directora – gerent d'ESCODI.

© de los textos: sus autores, 2021

© de los editores: Sergi Martínez-Rigol, Lluís Frago i Clols, Sergio Moreno Redón i Alejandro Morcuende González, 2021

© de esta edición: Milenio Publicaciones, S L, 2021

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

www.edmilenio.com

editorial@edmilenio.com

Primera edición: noviembre de 2021

ISBN: 978-84-9743-949-7

DL: L 549-2021

Impreso en Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

Printed in Spain

Cualquier forma de reproducción, distribución, comunicación pública o transformación de esta obra solo puede ser realizada con la autorización de sus titulares, salvo excepción prevista por la ley. Diríjase a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necesita fotocopiar, escanear o hacer copias digitales de algún fragmento de esta obra.